

ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ БДЖІЛЬНИЦТВА

Михайлова Л.І., д.е.н., професор,
завідувач кафедри менеджменту ЗЕД та євроінтеграції
050 187 58 17, lmikhaylova@yahoo.com

Гриценко В.Л., аспірант,
050 406 40 23, vicagritsenko@gmail.com
Сумський національний аграрний університет

Розвиток ринку продукції бджільництва беззаперечно асоціюється із сільськими територіями, оскільки основний його продукт – натуральний мед – не може бути отримано без взаємодії бджіл та біологічного різноманіття. Починаючи з 2007 р., коли українські бджолярі завоювали 4 золоті та 4 бронзові медалі на найпрестижнішому Всесвітньому бджільницькому Конгресі Апімондії [1], що проходив в Австралії, почалася стрімка популяризація України в світі як країни бджільницької, а ринок меду характеризується як один із експортоорієнтованих. Певний поштовх в своєму розвитку він отримав після запровадження Україною з 1-го січня 2016 р. поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС. Найбільшим виробником меду у світі виступає Китай, де середньорічне виробництво становить 438,2 тис.т, що майже у п'ять разів вище, ніж у середньому річний обсяг виробництва Туреччини (88,2 тис. т) чи України (71,8 тис.т). Частка України у світовому виробництві меду становить 4,5 %, що забезпечує їй четверте місце у світі і перше - в Європі. Обсяг вітчизняного експорту меду за 2010-2015 рр. збільшився в 5,1 рази і становив 37,9 тис. т в 2015 р.. Оскільки утримання бджолосімей відбувається переважним чином в господарствах населення (98% загальної кількості), що розташовані в сільській місцевості, важливо враховувати використання потенціалу бджільництва в сталому сільському розвитку зокрема та економіки країни і світу. У доповіді Комісії Брунтланд сталий розвиток характеризується як такий, що задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби [2].

Виходячи із цього положення, спробуємо охарактеризувати умови для функціонування галузі бджільництва, що становлять потенціал сільського

розвитку: людський, трудовий, підприємницький потенціал бджолярів, які традиційно займаються цією справою; природний біологічний потенціал: земельні угіддя, лісові насадження, медоносні культури, високопродуктивні бджоли і т.д.; існуюча на сьогодні можливість нарощування виробництва та експорту меду, а також підвищення його конкурентоспроможності.

Загальновідомим є й те, що завдяки ефекту мультиплікатора розвиток галузі бджільництва сприятиме більш ефективному функціонуванню рослинництва, тваринництва, підвищуючи урожайність сільськогосподарських культур та якість кормів для тварин. Таким чином відбувається нарощування ресурсної бази для переробних виробництв і, як наслідок, збільшення доданої вартості, покращення умов життя не тільки пасічників, а й всього населення територіальної громади.

Окрім дієвого впливу на ефективність господарювання, розвиток бджільництва підтримуватиме біологічне розмаїття медоносних культур (гречка, конюшина, люцерна і т.д.); сприятиме збільшенню поверхні зеленої маси землі, що забезпечує інші живі організми рослинною їжею, поповненню атмосфери киснем, а отже покращенню стану природного середовища, розвитку екотуризму.

Слід зважати на духовно-виховний вплив розвитку бджільництва на суспільство, оскільки бджільництво сприяє вихованню любові до природи, оточуючого середовища, вимагає від людей, які займаються цим видом діяльності, філософського погляду на життя, акуратності у виконанні робіт, працелюбності. Узагальнення наслідків впливу розвитку галузі бджільництва для сталого сільського розвитку представлено на рис. 1.

Виконані дослідження дають підстави стверджувати, що тривалий час при розробці стратегій сталого розвитку територій, адміністративно-територіальних одиниць не враховуються природні шляхи реалізації потенціалів регіону, в тому числі, не звертають увагу на втрати, що несе сільська економіка регіону чи країни в цілому через втрату бджолиних сімей. У відомій нам літературі ми не знайшли методики, яка б допомогла оцінити недоотриманий або втрачений економічний ефект від втрати пасічниками бджіл внаслідок неконтрольного використання пестицидів, гербіцидів та інших хімічних речовин власниками орних земель при

вирощуванні сільськогосподарських культур, в тому числі, і це дуже важливо, ентомофільних культур.

Рис. 1. Вплив бджільництва на сталий сільський розвиток

Джерело: побудовано авторами на основі дослідження

Для зменшення втрат економіки регіонів та країни важливо не допускати подальшого зменшення чисельності бджіл та сприяти розвитку бджільництва, підвищенню його конкурентоспроможності. Кропивко М.Ф.[3] наголошує, що базові положення економічної теорії визначають, що конкурентоспроможне виробництво товарів масового попиту (в тому числі меду), яке відбувається в сільській місцевості, має бути великотоварним, тобто таким, яке спроможне формувати й поставляти на ринок достатньо великі (оптові) партії товарів. При саме такому виробництві виникає «зростаючий ефект масштабу», який дає змогу виробникам отримувати додаткові вигоди від концентрації агропромислового

виробництва, спеціалізації праці та управлінського персоналу, запровадження технологічних і організаційно-економічних інновацій, зниження витрат виробництва, трансакційних витрат тощо, й тим самим підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції, а також покращувати соціальну ситуацію на селі. На думку Кропивко М. Ф., дієвим шляхом забезпечення концентрації і спеціалізації агропромислового виробництва, зокрема в бджільництві, та підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК є розвиток інтеграційних процесів як горизонтальних, так і вертикальних. І застосовувати необхідно різні їх варіанти: кооперацію (створення фермерами, домогосподарствами кооперативів та їхніх об'єднань шляхом пайової участі у спільній діяльності); корпоратизацію (створення «корпорації», у т.ч. ТНК); контракцію (укладення переробними і торговельними компаніями, у т.ч державними, договорів із товаровиробниками на виробництво й поставку сільськогосподарської продукції); кластеризацію (створення мережевих агропромислових груп, товариств, асоціативних об'єднань).

На сьогодні в Україні набуло поширення стрімке створення і розвиток агрохолдингів, в чому ми вбачаємо як позитивні, так і негативні моменти. Негативним є те, що вони не сприяють сталому сільському розвитку в силу багатьох факторів: діють та використовують ресурси на території однієї громади, а фактично зареєстровані та сплачують податки на території іншої; відсутня зацікавленість у взаємодії з громадянами, мають низьку соціально-відповідальну культуру ведення бізнесу тощо. А от кооперація на селі, в тому числі в бджільництві, є нерозвинутою, хоча саме вона могла би допомогти в розбудові об'єднаних громад, створюючи робочі місця та наповнюючи бюджет громади, на території якої діє. Ми також вважаємо, що в подальшому ефективність бджільництва багато в чому буде обумовлена саме розвитком різних форм кооперації: виробничої, споживчої, багатофункціональної, а також їх інтеграції. При цьому має бути змінений і механізм системи управління бджільництвом в умовах децентралізації влади.

Важливість управління розвитком бджільництва полягає в тому, щоб правильно визначити кількість пасічників, які працюють в регіоні, та кількість утримуваних ними сімей бджіл через їх суцільну реєстрацію. Покращенню процесу реєстрації пасічників та оновлення даних в такому реєстрі може сприяти підвищення соціальної відповідальності громади та кожного її окремого члена за результати своєї роботи. На основі таких даних можна буде чітко визначити ветеринарно-санітарний стан пасік, контролювати якість продукції, сприяти забезпеченню збуту продукції бджільництва.

Об'єднання кооперативів в більші за розмірами асоціації дозволять створювати товарні партії меду для експорту, його переробку та створення апіфітопродуктів для власного споживання. Керування такими процесами буде становити регіональний рівень. На території декількох громад може існувати племінна пасіка, яка буде забезпечувати кооперативи якісним племінним матеріалом. На регіональному та державному рівні повинна бути створена ціленаправлена маркетингова компанія з просування меду та інших продуктів бджільництва та позиціонування їх як соціально значимі продукти органічного походження з лікувальними властивостями та захисту бджіл як необхідної екологічної складової розвитку суспільства та економіки.

На найвищому державному рівні має здійснюватися координація розробки нових технологій комплексного бджільництва, а також їх впровадження через регіональні та районні управління в господарствах; координація міжрегіональних потоків апіфітопродуктів; розробка і впровадження прогресивних технологій масового застосування апіфітопрепаратів для покращення здоров'я населення; виробництва прогресивних видів тари для продуктів бджільництва.

Література:

1. Український мед визнано кращим в світі / <http://apimondia2013.org.ua/press-center/press-relises/135.html>
2. Butlin J. Our common future. By world commission on environment and development. (London, Oxford University Press, 1987, pp.383 £5.95.) / J. Butlin // Journal of International Development. — 1989. — Vol. 1, No. 2. — P. 284–287.

3. Кропивко М. Ф. Організація та планування комплексного розвитку агропромислового виробництва і сільських територій в умовах децентралізації владних повноважень / М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. — 2014. — №. 7. — С 109–121.